

Õiguskantsler

Teie 26.08.2022 nr

Meie 21.10.2022 nr 7-4/221487/2205497

Eesti viipekeele staatus ja kasutamine

Lugupeetud avaldaja

Küsisite õiguskantslerilt, kas viipekeel on Eesti riigikeel ning millised on riigi kohustused seoses viipekeele arendamise ja kasutamise võimaldamisega.

Eesti viipekeele staatus

1. Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-s 6 on öeldud, et Eesti riigikeel on eesti keel. Kuigi riigikeele legaaldefiniitsiooni põhiseaduses (ega seadustes) ei ole, on võimalik selle mõiste tähendusest aru saada põhiseaduse sätteid tõlgendades.

2. Lisaks riigikeele sättele on põhiseaduses eraldi sätted keele kasutamise kohta riigi ja kohaliku omavalitsuse asjaajamises. Põhiseaduse § 51 lõike 1 järgi on igaühel õigus pöörduda riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole eesti keeles ja saada eestikeelseid vastuseid. Seejuures tuleb asjaajamist ja avalikku võimu mõista laialt: isikutele peavad olema eesti keeles kättesaadavad ka riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste osutatavad avalikud teenused, sealhulgas tervishoiuteenused, haridus ja õigusabi¹. PS § 52 lõike 1 järgi on riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste (sisemine) asjaajamiskeel (ehk töökeel) eesti keel. Siiski on nii PS §-s 51 kui ka §-s 52 ette nähtud mõned erandid eesti keele kasutamise reeglist.

3. Sellest saab järeldada, et riigikeele mõiste on laiem kui üksnes asjaajamiskeel. On leitud, et riigikeelel on eelkõige ühiskonda konsolideeriv toime. Inimestel on õigus riigikeelsele suhtlemisele kogu riigis ning riigikeele staatus peab tagama keele igakülgse arengu ja laia kasutamise poliitika-, kultuuri- ja teadusvaldkonnas². Nii on kõigil PS § 37 lõike 4 järgi õigus eestikeelsele haridusele (vt keele kasutamise kohta hariduses RKHK otsust asjas nr [3-3-1-52-13](#), punktid 14.3, 14.8, 14.12, 18, 24). Riigikohus on rõhutanud, et ka PS §-st 1 tuleneva Eesti demokraatliku vabariigina toimimise üks tingimus on see, et võimu teostavad isikud mõistavad igakülgset Eestis toimuvat ja kasutavad asjaajamises ühte märgisüsteemi (RKPJK otsus asjas nr [3-4-1-1-98](#), p II).

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. L. Madise, L. Mälksoo, paragrahvi 6 kommentaar 3.

² Samas.

4. Eestlaste ühiskeeleks on kujunenud Põhja-Eesti murretel põhinev kirjakeel³ (vt ka [keeleseaduse](#) (KeeleS) §-d 3 ja 4). Eesti viipekeelt peetakse aga iseseisvaks keeleks (keeleseaduse § 3 lg 2, „[The status of sign languages in Europe](#)“ Euroopa Nõukogu 2005, lk 9–10, [World Federation of the Deaf](#)). Seega ei saa eesti keelt samastada eesti viipekeelega. Miski ei viita põhiseaduses sellele, et PS §-s 6 kasutatud mõistet *eesti keel* tuleks tõlgendada erinevalt selle tavatähendusest ja niivõrd laialt, et see hõlmab teist iseseisvat keelt.

5. Eelnevat arvestades ei ole tõenäoline, et põhiseaduse mõttes saaks riigikeeleks olla eesti viipekeel. Viipekeel pole riigis ühtselt kasutatav ja rahvast ühendav märgisüsteem, mille valdamist saab nõuda kõigilt avaliku võimu asutustelt ja teenuste osutajatelt.

Viipekeele kasutamise õigus

6. Kuigi viipekeelt ei saa pidada riigikeeleks põhiseaduse tähenduses, on nii põhiseaduses kui ka Eestile järgimiseks kohustuslikes rahvusvahelise õiguse aktides ette nähtud mitmeid viipekeelega seotud kohustusi.

7. Põhiseaduse § 28 lõike 4 kohaselt peavad riik ja kohalikud omavalitsused hoolitsema selle eest, et puuetega inimestel oleks võimalik realiseerida oma õigusi teistega võrdselt kõigis eluvaldkondades. Kuivõrd viipekeel on kuulmispuudega inimeste tavapärane suhtlusvahend (vt [World Federation of the Deaf](#)), tuleb neile inimestele tagada ka viipekeelt puudutavad õigused.

8. Põhiseaduse § 37 lõikes 1 on sätestatud igapäevane õigus haridusele. Selle sättega on hõlmatud kõik hariduse tasandid, alustades alusharidusest ja lõpetades kõrghariduse ja huviharidusega. Seega tuleb ka kuulmispuudega inimestele haridus kättesaadavaks teha.

9. Euroopa sotsiaalõiguste komitee on Euroopa parandatud ja täiendatud sotsiaalharta artikkel 15 lõiget 3 tõlgendades leidnud, et viipekeelele tuleb anda ametlik staatus (vt komitee [praktika kokkuvõte](#), lk 162).

10. Viipekeelega seotud riigi kohustused on sätestatud ka [puuetega inimeste õiguste konventsioonis](#) (PIK).

- Artikkel 9 – nii infore kui ka teenustele juurdepääsu tagamiseks tuleb osalisriikidel muu hulgas võimaldada kutseliste viipekeeletoolkide kasutamist (vt [PIK järelevalveorgani üldkommentaari nr 2](#), punktid 7, 29, 38, 39).
- Artikkel 21 – sõna- ja arvamusevabaduse tagamiseks tuleb lubada ja võimaldada viipekeelt kasutada ametlikus suhtluses; samuti tuleb tagada, et viipekeele kasutamist tunnustataks ja edendataks (vt [PIK järelevalveorgani üldkommentaari nr 2](#), p 38).
- Artikkel 24 – selleks et kuulmispuudega inimesed saaksid omandada haridust ja osaleda kogukonna tegevuses, tuleb soodustada viipekeele õppimist ning edendada kurtide kogukonna keelelist identiteeti. Selle ülesande täitmiseks tuleb riikidel tagada, et igal haridusastmel oleksid olemas viipekeelt valdavad õpetajad ning et oleks võimalik neid koolitada (vt [PIK järelevalveorgani üldkommentaari nr 4](#) punktid 23, 35, 69, 71; üldkommentaari nr 6, p 65, 73).
- Artikkel 30 – puuetega inimestel on teistega võrdsel alustel õigus oma kultuurilise või keelelise identiteedi, k.a viipekeele ja kurtide kultuuri tunnustamisele ja toetamisele (vt [PIK järelevalveorgani üldkommentaari nr 2](#), p 45).

³ K. Ross, „[Meie ja teie eesti kirjakeel](#)“. – Keel ja Kirjandus, 2019, nr 1–2.

11. Kokkuvõtvalt: Eestil tuleb tunnustada viipekeelt ja kurtide kultuuri ning tagada viipekeele tõlketeenus, selleks et kuulmispuudega inimesed saaksid teistega võrdselt ühiskonnaelus osaleda. Samuti peab olema tagatud nende inimeste ligipääs haridusele. Kohustuste mahu kohta vt PIK artikkel 4 p 2, kohustuste täitmise kohta hariduse andmisel vt [PIK järelevalveorgani üldkommentaar](#) nr 4, punktid 40 ja 41, juurdepääsu tagamisel [PIK järelevalveorgani üldkommentaar](#) nr 2, p 30.

Viipekeele arendamine Eestis

12. Viipekeel on Eestis tunnustatud keel (KeeleS § 3 lg 2), seda kasutatakse hariduse andmisel õppekeelena (nt Tallinna Heleni Kool), olemas on tõlgid ja korraldatud on viipekeeletõlkide koolitused. Samas mõistan, et riigil on viipekeele arendamise ning kasutamise vallas veel palju ära teha. Nii on „[Eesti keele arengukava 2021–2035](#)“ koostajad möönnud, et tagatud ei ole viipekeele arendust, sealhulgas viipekeeletõlkide järelkasvu. Kasuks pole tulnud ka viimaste aastate kriisid (koroonaeepideemia ning julgeolekukriis), mis on nõudnud riigilt märkimisväärselt ressursse ja mille tõttu on muude valdkondadega tegelemine kannatanud.

13. Haridus- ja Teadusministeeriumist selgitati, et viipekeele arendamise, õpetamise ja tõlkide ettevalmistamise (kõrghariduse õppekava) aluseks peavad olema valdkonna (viipekeele) alusuuringud, kuid neid ei ole eesti viipekeele kohta tehtud.

Olukorra parandamiseks on „[Eesti keele arengukavas 2021–2035](#)“ seatud üheks tegevussuunaks (lk 9) eesti viipekeele ja selle õppe arendamine ja uurimine (muu hulgas keeletehnoloogilisi vahendeid kasutades). Ministeeriumist selgitati, et riikliku teadus- ja arendustegevuse programmi „Eesti keel ja kultuur digiajastul 2019–2027“ nõukogu on teinud ettepaneku alustada 2023. aasta sügisel projekti, mille käigus uuritakse viipekeelekorpusse kogumise põhimõtteid, metoodikat ja muid sellega seotud teemasid (uurida tuleks ontoloogia loomist ja sidumist leksikograafia ressurssidega).

Ministeerium tõi välja ka teisi viipekeele seotud plaane: ministeerium arutab Tartu Ülikooliga halduslepingute sõlmimise raames viipekeeletõlkide temaatikat ning igal aastal toetatakse ministeeriumi eelarvest viipevara arendust. Samuti on Haridus- ja Teadusministeeriumil kavas arendada eesti viipekeele kui emakeele ainekava uue õppekavaarenduse raames.

14. Kokkuvõtteks, riigil tuleb järjepidevalt tegelda viipekeele arendamise ja kasutusvõimaluse edendamise ning ilmselgelt on selles vallas teha veel üsna palju.

Täna Teid pöördumise eest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Aigi Kivioja 6938428
Aigi.Kivioja@oiguskantsler.ee